

EKITUNDU C
EMIZANNYO

Kola ekibuuzo limu kyoka mu kitundu kino.

MERCY MIREMBE NTANGAARE: SSEMITEGO OMUYIZZI KKUNGWA

10. Soma akatundu kano wammanga n’oluvannyuma oddemu ebibuza ku nkomerero yaako.

Ssemitego: Yii bannange Nnata, ntaasa ntaasa bambi(asirikirimuko katonu, amulumiriza) A!a! laba ggwe kanaaluzaala, ggwe wandeetera ekikwa kino.

Nnantabonekaboneka: Ani? Nze? Nnantabonekaboneka nga ntandikiira wa, ntya era lwaki?

EBIBUZO

(a) Mu bimpimpi nyonyola ssemitego bye yayanukula Nnatabonekaboneka oluvannyuma lw’okumwegaara mu kaseera ako. (Obubonero 5)

(b) Omusajja yenna bw’asoma akatundu ako waggulu afuna byakuyiga ki okusinziira ku bigenda mu maaso mu muzannyo? (Obubonero 10)

(c) Okusinziira ku katundu ako waggulu, nyonyola embeera za mirundu etaano (5) ssemitego z’awulira (Obubonero 10)

11. Omuzannyo ssemitego gujjudde obukuubagano obwenjawulo. Nyonyola obukuubagano buno. (Obubonero 14)

(b) Obukuubagano buno bulimu bubaka ki eri abasomi n’abalabi b’omuzannyo.(Obubonero 11)

12. Magoba alafubanye okutuggyirayo ekifaananyi ky’omukazi owa kacokano. Matiza n’ehyokurabirako ku nsonga eno nga osinzira ku bye turaba mu lugero. (Obubonero 25)

13. Omwogezi 1:”ogwokulya gwasuula Wammese mu kita. Nnange ogwokufuna tegulinsuula mu migandu.

Omwogezi 2: Bwe kakujjira tosumagiranga, olina kukwata be vvu.

Ebibuuzo

(a)Menya omwogezi asooka n’owookubiri.

(b)Omwandiisi w’omuzannyo ogwa olowooza mu kitundu ekyo ayotese kifaananyi ki kyatubagulizaako ku boogezi abo b’omenye waggulu. (Obubonero 10)

(c) Nyonyola obukulupyakulupya obweyolekera mu kitundu ekyo eky’omuzannyo omusimbuddwa ebigambo ebyo. (Obubonero 11)

BIKOMYE WANO

P360/3

LUGANDA PAPER 3

Litulica Mu Luganda

MOCK 2024

AUGUST

ESSAWA: SSATU

MEBU EXAMINATIONS CONSULT
UGANDA ADVANCED CERTIFICATE OF EDUCATION
MOCK EXAMINATIONS 2024

LUGANDA

P360/3 (PAPER 3)

LITULICA MU LUGANDA

ESSAWA: SSATU (3)

EBIGOBERERWA

- Olupapula luno lugabanyiziddwamu ebitundu bisatu A, B, C.
- Ddamu ebibuuzo bina.(4)
- Mu kitundu A ne C kolamu ekibuza kimu
- Mu kitundu B Ddamu ekibuuzo kya puloozi nekirala kimu okuva mu bitontome.

EKITUNDU A: ENGERO ENJIYE

Kola ekibuuzo kinu kyokka mu kitundu kino.

SSEMWANGA KIVUMBI BANTUBALAMU: GWOLULAMBUZA

1. “Omusajja teyakoma awo, nga buli lwajja ewange abampaanira bulala gyoli nti nze siri mukazi.....Muli ne mpulira nga nfa ekituyu.....kwe kusalawo mmutte ffenna tumufiirwe”.

(i) Ani ayogera ebigambo ebyo era bisimbuddwa wa mu lugero? **(Obubonero 4)**

(ii) Nsonga ki ezeenkukunala ezivirako omwegezi oyo okufa ekituyu **(Obubonero 8)**

(iii)Biki ebiddirira awo okutusiza ddala ng’omulambo gwoyo gwe yatta guzuuliddwa?(**Obubonero 13**)

2. Bw’osoma olugero Gwolulambuza okakasiza ku ki nti ddala ebigererwa bya litulica omulungi bivuddeyo bulungi? **(Obubonero 25)**

NKATA MUSA MUTYABA: AGAMYUKA OMUTEZI

3. “Abaami mu Yuganda ya leero basanye beeyisize ddala ng’abaami abamu abali mu lugero. Agamyuka Omutezi tusobole okubeegomba” kakasa kino n’eb yokulabirako okuva mu lugero. **(Obubonero 25)**

4. Obukugu bw’omuwandiisi yenna tubulabira mu byawandika. Omuwandiisi w’olugero Agamyuka Omutezi kino akituukirizza atya? **(Obubonero 25)**

EKITUNDU B:

PPULOZI N’EBITONTOME

Kola ekibuuzo nnamba 5 n’ekirala kinu okuva mu bitontome.

5. Soma ppulozi eno n’oluvamyuma oddemu ebibuuzo ebikuweereddwa ku nkomerero yaakyo.

Okuva omukyala lw’abeera olubuto, omuntu oyo gw’alina munda, ayiga era ayita mu mbeera zonna ezoobulamu bwa kamuzala oyo kenniyini, era ddala wamma akakerenda, kava ku lubaya.

Omwana ayiga okusanyuka, okwogera, okuzannya,okwawula abantu,okuwulira, n’ebikolwa ebirala byabo b’abeera nabo naddala maamawe.Abamu batuuka n’okukolera ddala nnyina ky’akola.Gwe tolaba maama w’omwana bw’amusiibula naye omwana n’asibula,bw’aseka n’omuto n’abwatuka enseko kyokka nga n’ekimusese oluusi takitegedde bulungi.

Lumu nalwala ne npenda mu ddwaliro lyaffe e Mulago anti ng’omukemba gw’amalwaliro g’obwannanyini sigulaba. Mu lunyiriri mwe twali tutudde nga bwe tulinda abasawo mwe mwali omukyala eyali alabika obulungi anti yalina akayingo akalaalo, amaasoge, nga mu kiwanga galigita buligisi, emimwa yalina gya nsumbi era nga bw’amwenya olaba amannyo ameeru ng’omuzira nga galimu n’akazigo akatono akalungi ennyo.

Omukyala ono yalina kawalake nga nako kaamufaanana nnyo ne katuukiriza olugero olugamba nti, Agaasaka ge gattula. Akaana kano kaalina emyaka ng’esatu naye ng’ebigambo ebikavaamu temuli yadde kawoowo. N’ebikolwa byako byatuleka twebuuzza kikyamu ki ekiri mu baana baaluno?

Akaana kaayogeranga ebigambo ebityayisika mu kamwa buli omu nga bw’akagambako kamwanukula na kigambo kya buwemu kirala.

11. Basawo b’ekinnansi abo oba bagezi kufa? Baafunayo bannaabwe ne bakkiriziganya, Okugendangayo mu nnimiro balemeremu, Bajje babakooneko obuti bali nga balaba, Olwaddanga ebbali ng’ensimbi bagabana!

12. Ka tuddeyo gye byakkira ku vanilla oyo!
Buddle bwakyuka lumu, bwa vanilla oyo!
Katale keerooba ggwe, aka vanilla oyo!
Ssente nga za munyoto, eza vanilla oyo!
Nga ntono ku zaavanga, mu vanilla oyo!

Ne nkulabira akeetalo aka vanilla oyo!

Balyammere baakaaba lwa vanilla oyo!

Abalala ne bawooba, olwa vanilla oyo!

Ndagaano zaawanulwa, eza vanilla oyo!

B’endagaano beezooza ku vanilla oyo!

Bangi beewunzanga, olwa vanilla oyo!

Abalyake baabomba olwa vanilla oyo!

Ntoko baawewuukirira, olwa vanilla oyo!

Bintu ne biboyembwa, olwa vanilla oyo!

Ne gye buli eno, beevuma vanilla oyo!

Nga mno nkulabira, tewetemanga engalike!

Ebibuuzo

- (a) Menya ebika by’olulimi bya ena omuwandiisi bye yeeyambisizza mu kitontome ekyo. **(Obubonero 4)**
- (b) Amalobozi gazimbiddwa gatya mu kitontome ekyo. **(Obubonero 5)**
- (c) Bw’osoma ekitontome kino, kikussa mu mbeera ezenjawulo. Nyonnola embeera za mirundi ena. **(Obubonero 8)**
- (d) Ekitontome ekyo kisengekeddwa kitya? **(Obubonero 8)**
9. Abantu balina embeera n’enneeyisa ezenjawulo. Weeyambise ebitontome ebyenjawulo okuva mu katabo OMULYA MMERE KKOYI okakase endowooza eyo. **(Obubonero 25)**

- Lwaki weerabira nnyo nti nakusuubiza
- Kukulujjera Bampol'embuzi b'ewaffe?
- 3 Omulembe gwa vanilla we gwatintira.
- Nga bakaga Balyammere b'e kyagwe.
- Edinaali lupiyya ennuusu nga zaabayitaba.
- Lwa kirime ekyava vanilla ekisimbibwa.
4. Saagala weebeuze nnyo ggw'asoma bino
Nti bye biki bimpol'embuzi ndikuwenite?
Ggwe weetuulire okkalire ndukuseetulire.
Okakase nti kye npamba muzinzi mweguli.
5. Okusoma nakugamba ntya asoma bino?
Nakusunirako ku ebya Bampol'embuzi.
Ekyokukola ebitajjansa kyancesisiwaza,
Kwe kksuubiza okulukuwa era luuluno
6. Awo olwatuuka munnange nga lutinta,
Olw'ekirime kya vanilla ekisimbibwa,
Abaana ba taata ba maama nga beetala,
Nga bakolongola misiri gy'ekisimbibwa
7. Balimi bangi tebaalindanga na kutundula,
Ng'anti beeyuna ba busimooni kubawola.
Ab'obusimooni nnabatya mwattu babaza,
Bo baawewezezanga n'akalimi nga bazize:
'Ku bunene bw'essamba osaana kidduka;
8.Abalyammere olwawuliranga nti kakubye,
Nga bakulukuita ndagaano anti beewaga;
Nze ntalo ziryawulawo abeera e Debete,
Kiro za vanilla zonna ziriiv'awo e Debete'
Mu musiri gwa vanilla ogw'awo e Debete
Za mugagga kaabagambe owoku Debete
Lwa kunguza loole ye ekol'awo e Debete.
Naye gye byakkira, gyali miranga misa!
9. Mbyogera mbibuukira byali nkumu biri,
Bikwata ku vanilla kirime ekisimbibwa.
Nga sinnakubuulira bali bampol'embuzi.
Basawo b'ekinansi ogamba kyabataliza?
Nga bekolakola nkugambye bukodyo buli,
Bunoga ennuusu ku balimi b'ekisimbibwa.
10. Beetematema engalike nga beewagawaga,
Nti ffe abo ababbi b'ekirime ekisimbibwa,
Tetubalabamu n'akatono kati akababbisa,
Tujja kubawunzawunza abo balemeremu,
Mu nnimiro eza vanilla zino ze mulaba,
Ne bwe bamunojjola amatumbi obudde,
Obudde bubakeerereko muli nga beetala,
Bukadde buli kkumi buli mubbi akwatwa.

Nnyina waako yalaba kafiuse kagumba weegoge n'akabwatukira obutaleekaanira bantu. Akaana kaamuvuira mu luyi ku tiana n'endusu ne zimuyiika. Amangu ago asituse akasabudde oluyi ku kabina naye nga kakaaba bwe kamuvuma, kamusambasamba kwegamba ne kafuuka obuzibu!

Abazadde twegadde nnyo abaana ne tukatagga ne twerabira n'okubayigiriza ku mpisa. Teebereza okuswala omukyala kwe yayitamu olw'omwana! Omwana ono yanzijukiza olunaku lumu lwe twali mu takisi nga ninaanye omusaabaze eyalina akaana ka myaka ng'ebiri akaamuvuma mbu "Aga!" nga bwe kagaseeko okumukubira obubegaabega ng'akagamyeko obutalinnya musaabaze munne omuvubuka eyali ayambadde engatto enjeru, empale enjeru n'essatu enjeru. Musajja wattu yeesesanga bw'esesa naye nga alabika munda afa ekiniga.

Bangi bwe babanenyezaako ku baana eyo gye babeera naddala mu masomero polisi yeeramula. Neewuunya omuzadde omukyala omu eyalumba esomero ngaliko n'obumansuka olw'okukuba muwalawe owa siniya eyookubiri eyalina omulenzi bwe baali batandise ebintu by'okweganza. Omulenzi nno naye yakubwa era n'aweebwa n'ekibonerezo ekyokugobwa mu ssomero okumala ssabiti bбири era n'alagirwa adde ne bazadde be. Maama womuwa yasesebula abakulu b'essomero n'abasomesa olw'okkuba muwalawe. Naye ddala wa gye tugenda?

Edda ng'omwana aganjulwa kyalo kyonna naye leero koono ku mwana w'omuntu obeera olamuza kkomera! Awo nno tusingadde kutunuulira butunuulizi baana ba ggwanga g'emanyanja ehamira naye nga ddala obulumi obutuli ku mitima buyitirivu. Asitise teyejjusa!

Abaana tubaagale naye nga tetwerabidde kubayigiriza mpisa za mu ban-----tu, Lumu nawulira essanyu ku mutina muwala wa mwannyinaze bwe yamuddamu obubi bwe yali amunenyo ku mnyambalaye. Omuwala ono yasabula akateeyi nga kakama eri waggulu wamavivi nayagala afulume enju bwa tyo. Mwannyinaze yamuyiriza mu lukubo namulagira addeyo mu kisenge kye ayambale olugoye olw'ekitiibwa era olwo alumuwe kuba yali tamanyi na gye yalugya.

Omuwala yali awalila nnyina n'alumusikako ku mubiri n'amulagira afulume enju bwaba yeeyita mukazi. Omwana yafukamira ne yeetondera nnyina era n'amusaba ekisonyiwo. Eby'omunju tebitottolwa naye ako mbadde sirina bwe nkalekayo.

Ebibuuzo

- (i) Ekitundu kino ky'osomye kizimbiddwa ku mulamwa ki omukulu? **(Obubonero 2)**
- (ii) Omunyumya w'emboozzi eno amanyi bulungi okukozesa olulimi. Laga obutuufu bw'endowooza eno nga wesigama ku biri mu mboozzi eyo. **(Obubonero 5)**
- (iii) Bubaka ki omunyumya bw'asibiridde abo banyumize emboozzi eno? **(Obubonero 3)**
- (iv) Laga embeera ezenjawulo omunyumya w'emboozzi eno z'awulira **(Obubonero 4)**
- (v) Menya ebifaananyi ebyenjawulo bisatu ebisiigiddwa mu kitundu ekyo **(Obubonero 6)**
- (vi) Nyomnyola amakulu g'ebigambo bino nga bwe bikozeesiddwa mu mboozzi eyo **(Obubonero 05)**

- tukatagga
- omukemba
- ekiniga
- kagumba weegoge

EBITONTOME
HUGO.E.SEMATIMBA BARLOW: ABOOLUGANDA ABENDA EMU
ETTAKA LINO ERINDYA

1. Bwe nkeera enkya mu maliiri
Ne mpulira amaanyi ag'obuzaale
Ne ndyoka nsituka ne nenyweza ne ndaliira
Omukono gwange omugumu nga gwegolodde
Ne zintwala butesagga ku nsiko eyakula
Amaaso ne ngasimba eri ettaka omulabe.
Ettaka eryo nkeretanyi lya lugezi!
Lya tta omukago ne liganza ebisaka n'ebisubi
Ne lyekweka wansi w'omuddo
Ne lyemulula mu nsiko enjeemu
Ne lyesogga wansi w'ebikolo
Ne liyungula amafumu ag'amatutu
Ne likolawo emitwgo n'ebikonge
Okumenya omukono gwange ogw'omuyini
N'okuntega amayinja aga wansi nfune amalibu!

3. Muziruke mmwe ebisagazi ebiwanvu n'ebimpi kambateme!
Ndayidda nnyabo Najja nze kidima sirimba munaakiraba!
Mbakyawa mmwe olumbugu n'olusenke
Mukweka mutya essajja ery'effitina!
Mutta mutya omukago n'ettaka omulabe!

4. Olusenke lwonna olunninnanye
Nze nja kulubuza olwanyo
Olaba enkyakya y'ebigere
Y'erugoya n'ameenvu
Ne lufuuka ekikamulo ekidibye
Entebe y'olububu obutobye!

Ekisagazi ekyakula ekkolo sikitya
Nze nja kukikaza eminuli
Bakifumbye kiggweewo

5. Ago amatovu n'amatutu
Aga tabaala n'arafumu
Amaanyi gagawedde
Ka nje ngaganzike awazibu!
Ebyo ebisaka n'ensiko ekutte tebirimu
Mazima okuwera omukaaga
Byonna mba mbisulise ennenge!

6. Ennanda ne ssere bisaana kufa
Nja kubiwala olw'enkya
Babisuule mu nkoomi
Okubimala akacca!
Ne guno omuddo gw'olusuku
Ogwegwanyiza awalime
Bwe ngulabako ngusse!

7. Bwe ndayira nnyabo najja
Ndaaze ne ttaka erikaze!
Bwe nditemako empangi
Ne ndiyuzaayaza obulere
Ndireka lisansagala
Nga likola nfuufu
N'arafunfugu agalamye
Ngaleka ga woowolya!

8. Ndi nkumbi kudima sirema!
Nkumbira ku ttaka eriwoze
Wona we mpita olabawo
Lwe lubimbi lw'owulira
Ntema mpala nzuika ate ne ntaliza
Nsaawa nsala nsogga ate ne mpalula
Nsima nsiga nkoola ate ne nkabala!
Mazima omuddo ne nsiko sibitya
Wazira ettaka lino erindya
Nze eyali enkumbi ne mpitwa akasimu!

Ebibuuzo

- (i)Kkoppololayo akanyiriri akalaga omutontomi w'ekitontome kino.
(ii)Amaloboozi gazimbiddwa gatya mu kityonyome kino?
(iii)Omutontomi mukugu mu kukozesa olulimi. kino akikoze atya?
(iv)Menyayo ebifaananyi mukaaga ebiri mu kitontome kino.
(v)Omutontomi atuuse atya ku lunyirir olugamba nti "Nze eyali enkumbi ne mpitwa akasimu.

(Obubonero 2)
(Obubonero 5)
(Obubonero 6)
(Obubonero 6)
(Obubonero 6)

7. "Sematimba asoosowaza ebyobuwangwa mu bitontome bye ebyerijawulo." kakasa obutuufu bwa kino nga weesigama ku bitontome ebiri mu katabo Abooluganda abenda emu.

(Obubonero 25)

KIZZA MUKASA: OMULYA MMERE KKOYI

8. Soma ekitontome kino n'oluvannyuma oddemu ebibuuzo.

MPOLA EMBUZI NDIKUWA ENTE II

1. Baali balyammere bali abaatusookawo.

Nga we tubyogerera bino beesomokera.

Wadde zifumba ezaabwe zaavuunikwa.

Baatulekera ensonge mwe twegiriisiza

2. Olumu kw'ezo enkumu ze baatulekera,
Lwe luuliwo akusuubiza akira akumma.